

Международни интеграционни процеси за защита при бедствия

Стефко Бурджиев, Георги Георгиев

International integration processes for ensuring safety in disasters: The analysis of the socio-political implications of the international aspects of technological disasters and natural character allows delineating the global world integration processes for safety in disasters. Major technological accidents and natural disasters, according to the nature of its effects have much in common, which makes the creation of a united front against them. Along with the implementation of specific national programs are developed a wide range of activities within the framework of international cooperation.

Key words: *International cooperation, trans boarder disasters and accidents, early warning, disaster prevention, risk reduction, natural and manmade and disaster, vulnerability, mitigation.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Анализът на социално-политическите последици и на международните аспекти на бедствия с технологичен и природен характер позволява да бъдат открити глобалните световни интеграционни процеси за осигуряване безопасността при бедствия.[1]

Големите технологични аварии и стихийни бедствия според характера на своите последици имат много общо, което обуславя създаването на единна организация за борба с тях. При това, наред с осъществяването на специалните национални програми се разработва широк спектър от мероприятия в рамките на международното сътрудничество.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Твърде показателен е опитът на страните от ЕС (ЕИО) в разработването на общи подходи за предотвратяване на аварии и катастрофи в химическата промишленост. Въпросът за намаляване на риска при работа с опасни химически вещества в страните от ЕС започна да се изучава в края на 60-те години. През 1967 година бе приета "Директива на Съвета на ЕИО за класификация, опаковка и маркировка на опасни химически вещества", в 1975 г. – "Директива на Съвета на ЕИО за търговия и използване на химическите вещества", а в 1979 г. "Шеста редакция на директивата на Съвета на ЕИО за реда на оценяване на опасността, разпределянето и използването на химическите вещества". След катастрофата в Севезо (Италия) в 1978 г. бе призната необходимостта от разработването на съгласувана политика на страните-членки на ЕИО "за предотвратяване на големи промишлени катастрофи". В основата на разработката на "Директивата на Съвета за опасност от големи катастрофи в някои промишлени производства", впоследствие получили наименованието "Директиви на Севезо", бяха заложени вече съществуващи нормативни документи, разработени във Великобритания и други европейски страни.

Първостепенна задача на "Шестата редакция" и на Директивата "Севезо" бе осигуряването на страните необходимата информация за потенциално опасни производства чрез тяхното събиране, оценка, разпределение и съответно използване. С цел идентифициране на опасните производства "Директивата Севезо" използва определени критерии, основани на такива свойства на химическите вещества, като токсичност, взривоопасност и възпламеняемост. За класифицирането на промишлените производства бе изготвен списък на такива вещества и пределните количества, чието превишаване означава принадлежността на дадено производство към категорията на особено опасните.

Повечето страни-членки на ЕС разработиха и приеха свои национални законодателни актове, отразяващи разпоредбите на Директивата, други правят това

и понастоящем. Те предвиждат създаването на **система** от технически и организационни мероприятия, насочени към предотвратяване на аварията и намаляване на евентуалните им последици.

Основни компоненти на тази система са:

- Идентификация на потенциално опасните производства въз основа на съгласувани критерии;
- Сведения за производствата, които се систематизират по такъв начин, че да бъдат достъпни за всички заинтересовани органи и лица;
- Мероприятия, включващи осигуряване на системи за безопасност на тези производства, планово-превантивен ремонт, модернизация, инспектиране, обучение на персонала и тяхното отразяване в доклада за безопасност;
- Мероприятия на държавните органи, които включват контрол над спазването на законодателните актове, планиране и използване на териториите, изготвяне на заключителни оценки на опасността и издаване на лицензи, инспектиране и т.н.;
- Планирани действия при бедствия с цел намаляване щетите и последиците от аварии, изхождайки от принципа за невъзможно гарантиране на абсолютна безопасност.

Трябва да се отбележи, че подходът на страните към спазването на Директивата "Севезо" до голяма степен се различава – от повсеместното прилагане на количествените методи на оценка степента на безопасност и риск в Холандия и се стигне до обикновеното спазване на определени стандарти и технологични правила, както е прието в Германия.

"Организацията за сътрудничество и развитие" – Organization for Cooperation and Development (OECD), която включва голяма част от промишлено развитите страни, в това число САЩ, Канада, страните от ЕС, Япония, Югославия, Нова Зеландия и Австралия, през последните години предприема активни крачки в областта на различни аспекти на предотвратяване на промишлени катастрофи за обединяване с дейността на страните от ЕС за изпълнение на Директивата "Севезо".

В резултат от редица срещи на представители на страните от OECD през 1987 г., посветени на аварии с опасни вещества, бяха приети **две взаимосвързани решения:**

1."За разработване на международни правила за предотвратяване на опасностите", според които съседните страни трябва да съобщават една на друга за строителството на подобни предприятия близо до границите, да разменят данни, отнасящи се до тяхната безопасност, а така също незабавно да се информират в случай на авария.

2."За правото на обществото да бъде информирано за опасността, мерките по нейното предотвратяване и необходимите действия в случай на авария".

Бе направена препоръка OECD да образува нова група от експерти по аварииите, която включва работа с опасни вещества ("The group of Experts on Accidence Involving Hazardous Substances"), чиято задача трябва да бъде редовния обмен на знания и опит относно промишлените аварии, **осигуряване на ръководството и разработване на политика, насочена към тяхното предотвратяване.**

На страните-членки на OECD бе препоръчано **на национално равнище да осъществяват следните мероприятия:**

- Да разработят мерки за предотвратяване, намаляване на броя и опасността на аварията;
- Да подобрят планировката на територията при разполагане на новостроящи се предприятия;

- Да разработят планове за извънредни действия по намаляване на щетите и последствията от аварията.

На ниво ръководство на промишлени компании и предприятия OECD изхожда от пълната отговорност на ръководствата за безопасното функциониране на предприятията, а в случай на авария, - за пълно обезщетяване на общите щети, в това число и на околната среда (**принцип "замърсителят плаща"**). OECD планира засилването на технически връзки с развиващите се страни с цел постигане и от тези страни на еквивалентни равнища на безопасност както в промишлените страни.

При предаване на съвременна промишлена технология на развиващите се страни възникват редица сериозни проблеми, обусловени от доминиращото значение на икономическите фактори, от недостатъчен опит и съответна квалификация, както и недостатъчно разработени правила и законодателство в областта на безопасността. Определена помощ могат да окажат препоръките, разработени от такива международни организации, като ООН, Съвета на Европейската федерация на химическата промишленост (Conseil Europeen des federations de l'industrie Chimique, CEFIC), Международната организация на труда (International labour Organization, ILO).

Фундаментални разработки на ILO, посветени на предотвратяването на промишлени катастрофи в страните от третия свят, съдържат ръководства за организиране управлението и контрола на промишлени катастрофи.

В ООН международните аспекти на безопасност на химическите вещества се решават в рамките на Международната програма за химическа безопасност (International Program of Chemical Safety, IPCS). Един от последните примери е разработката за "опростените карти по химическа безопасност", разпространена на 6 езика, съдържаща сведения за свойствата и начина на работа с особено опасни вещества.

Управлението по промишленост и околна среда, Програмата на ООН за околната среда (United National Environment Programme UNEP) разработиха справочника **"Информираност и извънредни действия на местно ниво"** (Avareness and Adaption for Emergencies at Local Level, APELL), **предназначен за ръководители и специалисти при разработването на мероприятия по подготовка на населението за действия в случай на бедствия.**

Той се базира на два главни принципа:

- I. Населението, обществените организации и местните власти са заинтересовани и се нуждаят от по-пълна информация за опасните материали и свързаните с тях рискове;
- II. На базата на получената информация местните общини могат да подобрят своите планове за действие в бедствия и аварии и чрез консултации с промишлеността и правителствените органи да оказват помощ за предотвратяването на аварията.

В края на 1988 г. в Лондон се състоя IV Международен конгрес по управление по време на катастрофи, в който взеха участие представители от 41 страни и 6 международни организации.

В резултат на подхода за международна координация по въпросите за предотвратяване и ликвидиране на последиците от природни катастрофи и крупни промишлени аварии бяха сключени специални двустранни и многостранни договори.[2] В тях подробно бе определен редът за оказване съдействие на пострадалата страна, а именно: *в какви случаи, от кого и по какво? Искане се предоставя помощ; договарят се методите за доставяне на необходимите човешки и материални ресурси през държавните граници, а така също процедурите на управление на спасителни подразделения и тяхното*

взаимодействие със съответните национални служби; посочват се положенията, относно разпределянето на финансовите разходи за оказване на помощта.

В Западна Европа за координиране силите на гражданската защита страните от ЕИО бе създаден *специален комитет* за предотвратяване и ликвидиране на последиците от аварии и стихийни бедствия. През ноември 1988 г. в Брюксел се състоя съвещание на представителите на **ръководните органи по гражданска защита** на тези страни, на който бяха обсъдени въпросите за подобряване координацията в действията при ликвидиране на последиците от сериозни промишлени аварии, природни катастрофи и разрушителни стихийни бедствия. На съвещанието бе постигната договореност през 1989 г. да бъде въведена за европейските страни терминология в тази област с цел осигуряване на най-ефективно използване на човешките ресурси, на техническите средства за съобщения и спасително оборудване. За всички страни от Западна Европа бе определен **единен телефонен номер (112)**, от който да се ползват спасителните служби на отделните държави в екстремни случаи. До 1992 г. във всички западноевропейски страни бе набелязано да се въведат различни разпознавателни знаци за спасителните **екипи** и необходимата техника, а така също тяхното безпрепятствено **преминаване** през държавните граници.

Важно значение има международната помощ, която оказва ООН чрез своите специални служби: в случай на глад при суша, в рамките на програмата на ООН по прехраната; в случай на екологични катастрофи – в рамките на програмата на ООН за околната среда; при заплаха от епидемии – чрез Световната организация по здравеопазване и т.н. Общата координация на действията на тези специализирани организации се извършва от специална служба на ООН за намаляване на щетите от катастрофите (**УНДРО**). В сферата на дейност на УНДРО влиза също участие в развитието на национални програми за борба с аварията и стихийните бедствия в отделните страни.

Съществена помощ при ликвидиране на последиците от крупни аварии и стихийни бедствия оказват международните и национални неправителствени организации, и на първо място, Международният Червен Кръст и Световният църковен съвет. Координацията в действията на организациите, влизащи в Международния Червен Кръст се осъществява от Лигата на Дружествата на Червения Кръст и на Червения Полумесец, а на другите неправителствени организации – от Международния съвет на доброволните организации.

Важна област на междудържавно взаимодействие по проблемите на предотвратяване и ликвидиране на последиците от природни катастрофи и големи промишлени аварии, което се развива на основата на междуправителствени споразумения, представлява **научно-техническото сътрудничество**. Това е област която включва широк спектър от направления – от използването на **космически технологии до организиране на специални научно-технически центрове**. Понастоящем в борбата с природните и технологичните катастрофи все по-широко приложение намират *изкуствените спътници на Земята*. Те се използват за следене на опасни метеорологични явления, движения на земната кора на мястото на геологични разломи, състоянието на горите и посевите на селскостопанските култури. **Те се използват за оценка на последиците от аварии или стихийни бедствия** (при картографиране на наводнени райони, на разливи на кал, нефтени продукти и др.), а така също по време на ликвидиране на тези последици (*главно при определяне на връзки с пострадалите райони*).

Един от сериозните научно-технически и организационни проблеми в областта на борбата с природните бедствия и крупни промишлени аварии е **стандартизацията на оборудването и средствата, използвани за ликвидиране на тези последици**. Най-забележим резултат на международното

сътрудничество в тази област е постигането **на унификация на медицинските препарати и техника**, необходими за оказване на помощ на населението в районите на бедствия.

Перспективна насока на научно-техническото сътрудничество в борбата с природните катастрофи и крупни промишлени аварии е създаването на специализирани **международни информационни, учебни и научно-изследователски центрове**.

В САЩ, Франция, Швейцария и други страни, в течение на много години се осъществява подготовка на специалисти в областта на борбата със стихийни бедствия и аварии – мениджъри, медици, спасители и т.н. и е установено международно сътрудничество в тази насока.

В отделни страни се създават международни центрове, чиято дейност обхваща едновременно по няколко насоки на сътрудничество в борбата с аварията и стихийните бедствия. **Например**, през 1986 г. в Бангкок (*Тайланд*) бе организиран **Азиатски център за действия при катастрофи**. В неговите функции влиза провеждане на широк спектър от програми за научни изследвания и технически разработки, събиране и разпространение на информация и подготовка на кадри.

Международното сътрудничество по проблемите на безопасността предполага използването на всички достъпни форми и методи.

Пример за сътрудничество е участието на Р.България в програмата за партньорство при използване на космически технологии за управление на крупни рискове (STRIM) и създаването на системи за обмен на информация, консултации и съвместни решения (EDRIM) в рамките на ЧИС на СЕ. Целта на програмата STRIM е внедряване на технологиите на приемане, анализ и обработка на космическа информация за мониторинга на бедствия и териториите с цел предотвратяване и ликвидиране на бедствия и определяне на реалните щети от тях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Международната политика на Р.България в областта на намаляване на рисковете и последствията от бедствия е неделима част от държавната политика на страната. Тази политика следва да бъде хармонизирана с членството на Р. България в ЕС и НАТО и свързаните с това договорености.

ЛИТЕРАТУРА

[1] В.Шаламанов и колектив, Изследване за анализ и оценка на системата за защита на населението и реагиране при извънредни ситуации, НКС при ПКЗНБАК – ЦИНСО-БАН, С, 2004.

[2] Международна комисия по радиационна защита, Публикация 26, Радиационна защита, Перевод с английското, Автомиздат, Москва 1978.

За контакти:

д-р инж. Стефко Бурджиев, тел.: 082-812 223, e-mail: s.burdzhiev@gmail.com
инж. Георги Георгиев, Катедра “Технология на машиностроенето и металорежещи машини”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.:088961421, e-mail: georgi_pg@yahoo.com

Докладът е рецензиран.